

Groot Dictee der Nederlandse Taal 2019 – toelichting

Op zaterdag 2 november 2019 werd het Groot Dictee der Nederlandse Taal uitgezonden op NPO Radio 1, tijdens de uitzendingen van *De Taalstaat*. De tekst is geschreven door Wim Daniëls en werd voorgelezen door Gerdi Verbeet.

Op de pagina's hierna volgen de tien zinnen, met uitleg. Per zin zijn de valkuilen in rode letters aangegeven; daarna worden die lastige woorden toegelicht. (Maar uiteraard worden ook fouten in andere woorden meegeteld.)

De correctoren van het Groot Dictee hebben maximaal twee fouten per woord gerekend – ook bij lange woorden als *Zuidoost-Noord-Brabants* en *huisje-boompje-beestje-ideaal*. Bij combinaties van twee of drie duidelijk bij elkaar horende woorden geldt dit maximum van twee fouten voor die hele woordgroep, bijvoorbeeld bij *rood-en zwartbont* en *op z'n janboerenfluitjes*.

Aanwijzingen die de dicteedeelnemers hebben gekregen

- Bij de beoordeling geldt de laatste editie van *Het Groene Boekje* als spellingnorm, inclusief de online-editie: www.woordenlijst.org. Komt een dicteewoord daarin niet voor, dan geldt de spelling zoals die is vastgelegd in de *Grote Van Dale* van 2015.
- Een koppelteken mag alleen worden geschreven als het desbetreffende woord met koppelteken in bovengenoemde naslagwerken staat, dan wel als een koppelteken op grond van de spellingregels verplicht is. Zogeheten facultatieve streepjes (bijvoorbeeld *computer-virus* in plaats van *computervirus*) worden fout gerekend.
- Aan het einde van een regel mogen geen woorden worden afgebroken.
- Alle cijfers en getallen die in de tekst van het dictee voorkomen, moeten voluit worden geschreven, in woorden, en dus niet in cijfers.
- Er mogen geen afkortingen worden gebruikt. Dus stel dat er ergens 'dat wil zeggen' in de tekst staat, dan moet u dat voluit schrijven en niet als 'd.w.z.'
- Leestekens worden wel voorgelezen en dienen ook opgeschreven te worden, maar tellen niet mee in de beoordeling. (Koppelteken en apostrofs wél, want die horen bij de spelling van een woord.)
- Schrijf duidelijk; bij voorkeur in blokletters. Zorg ook dat de woorden dusdanig worden geschreven dat er geen misverstand bestaat over de vraag of er een spatie tussen staat of niet.

*Taaladviesdienst Genootschap Onze Taal
Den Haag, november 2019*

TITEL Boeren, burgers en buitenlui

ZIN 1 ‘Het **móét** me van het hart: **we** worden **beschimpt** en **geschandaliseerd**, terwijl we **nota bene** **'s lands** belangrijkste **maaltijdbezorgers** zijn’, zei een boer uit een **Zuidoost-Noord-Brabants** dorp **geagiteerd** tegen me.

- *móét*: als een lettergreep met twee klinkers nadruk krijgt, krijgen beide klinkers een nadrukteken (accent aigu)
- *we*: na de dubbele punt komt een kleine letter
- *beschimpt*: komt van *beschimpen*, met een *p*; het is een voltooid deelwoord en krijgt een slot-*t* vanwege die *p* aan het eind van de stam
- *geschandaliseerd*: bevat *schandaal*, maar dan met één *a* na de *d*; het achtervoegsel *-iseren* bevat een *s*; het is een voltooid deelwoord en krijgt vanwege de *r* een slot-*d*
- *nota bene*: twee woorden, net als in het Latijn, de taal van herkomst
- *'s lands*: apostrof voor de eerste *s* en na die *s* een spatie (geen streepje): het is een verkorting van *des lands* (= ‘van het land’), en om aan te geven dat *de* is weggelaten, komt er een apostrof voor de *s*
- *maaltijdbezorgers*: één woord: het is een samenstelling van twee zelfstandige naamwoorden
- *Zuidoost-Noord-Brabants*: drie hoofdletters en twee streepjes: *Noord-Brabant* bevat zelf al een streepje en behoudt dat in afleidingen (zoals *Noord-Brabants*); windrichtingen die aan een aardrijkskundige naam worden gekoppeld, zoals hier *zuidoost*, krijgen in zo’n geval ook een hoofdletter en een verbindingsstreepje (*zuidoost* zelf is één woord)
- *geagiteerd*: geen trema, één *g*, slot-*d* (betekent ‘opgewonden, druk’)

ZIN 2 ‘**Daarenboven** hebben we een **kolossale** bijdrage geleverd aan het Nederlandse **vocabulaire**’, **brieste** hij voort.

- *daarenboven*: één woord: eerst *daar* met twee *a*'s, dan *en* (niet *in* of iets anders) en dan *boven*; dit woord is ooit ontstaan uit een combinatie van *daar* en het middeleeuwse *enboven* (‘van boven’); betekent ‘bovendien’
- *kolossale*: met één *l* tussen de *o*'s en twee *s*'en
- *vocabulaire*: Frans leenwoord, eindigend op *-aire*
- *brieste*: met één *t*; de verleden tijd is met *-te* na de *s*, omdat de infinitief *briesen* is en de *s* in *'t kofschip* zit

ZIN 3 Inderdaad zijn **duizend-en-een** woorden **dankzij** de boerenstand in de **Nederlandse taal terechtgekomen**, bijvoorbeeld: **tractor**, **boerenperziken**, **gewasbesproeiing**, **vollegrondteelt**, **rood- en zwartbont** en **mond-en-klauwzeer**.

- *duizend-en-een*: met verbindingsstreepjes en zonder nadruktekens, omdat het hier de figuurlijke betekenis ‘heel veel’ heeft; in de letterlijke betekenis ‘1001’ schrijf je het als *duizend en één*
- *dankzij*: één woord in de betekenis ‘met dank aan’
- *Nederlandse*: met hoofdletter; let op dat ze de *d* voor de *s* niet vergeten
- *terechtgekomen*: één woord
- *bijvoorbeeld*: is al enige tijd geleden officieel vastgelegd als één woord
- *tractor*: met een *c* (en met kleine letter, vanwege de dubbele punt)
- *boerenperziken*: met één *k*: als na de onbeklemtoonde combinatie *-ik* aan het eind van een woord *-en* volgt, wordt de *k* niet verdubbeld
- *gewasbesproeiing*: één woord; let op de dubbele *i* in *besproeiing* (want het is de stam *besproei* en het achtervoegsel *-ing*); er komt in afleidingen geen trema op de tweede *i*
- *vollegrondteelt*: helemaal één woord, want het is een samenstelling van de woordgroep *volle grond* en *teelt*: een woordgroep met een duidelijk kernwoord (hier *grond*) verliest zijn spatie binnen een samenstelling
- *rood- en zwartbont*: met een streepje na *rood*: het is duidelijk bedoeld als samentrekking van *roodbont* en *zwartbont* (dat zijn zulke vaste combinaties dat ze één woord zijn geworden); daar waar een déél van een woord is weggelaten (namelijk *bont*) komt een streepje: *rood-*
- *mond-en-klauwzeer*: één woord, met een streepje voor én na *en*; het is geen samentrekking van *mondzeer* en *klauwzeer*, maar één begrip dat in zijn geheel een ziekte aanduidt: een bepaald ‘zeer’ aan ‘mond’ en ‘klauw’

ZIN 4 **Daarbovenop** heb je **tientallen boerenzegswijzen**, waaronder ‘**op z’n janboerenfluitjes**’ in de betekenis ‘**langzaam, rustig aan**’, en ‘**de boer zijn hemd**’ voor het vel op gekookte melk, dat sommige **warmemelkdrinkers** zo fraai over de **balustrade** van hun melkmok weten te **draperen**.

- *daarbovenop*: één woord: combinaties van *er*, *daar*, *hier* of *waar* en één of twee voorzetsels worden aan elkaar geschreven zolang die voorzetsels (of het laatste voorzetsel) nergens anders bij horen (hoort)
- *tientallen*: met een *n* aan het eind
- *boerenzegswijzen*: één woord, met een *n* na *boeren*

- *waaronder*: één woord – vergelijk *daarbovenop* eerder in deze zin
- *op z'n janboerenfluitjes*: betekent zoveel als 'slordig', 'simpel, makkelijk' of 'zonder veel gedoe' (de herkomst is niet duidelijk); *janboerenfluitjes* is helemaal aan elkaar en met kleine letter, *op* en *z'n* zijn losse woorden; volgens Groene Boekje en Van Dale is het met *z'n* en niet met *zijn*
- *langzaamaan*: één woord (het is door de jaren heen aan elkaar gegroeid)
- *rustig aan*: twee woorden (door de jaren heen níét aan elkaar gegroeid)
- *warmemelkdrinkers*: één woord; net zo'n geval als *vollegrondteelt* in zin 3

ZIN 5 **Velen** wijzen **heden ten dage** naar de boeren als **degenen** door wie de **biodiversiteit** **teloorgaat** en ook als de **ultieme stankverspreiders**, terwijl er geen punt **wordt** gemaakt van **dreumesen** die **ongegeneerd** hun **wegwerpluiers volpoepen**, noch van **notoire schetenlaters** en evenmin van **goedgekapte** jongeren en bejaarden met hun verstikkende **eau-de-colognegeur**.

- *velen*: krijgt een slot-*n*, omdat het 'veel mensen' betekent
- *heden ten dage*: drie woorden; bevat twee oude naamvallen: *ten* mét *n* (van *te* + *den*, een vorm van *de*) en *dage* zónder *n* (een vorm van *dag*)
- *degenen*: met slot-*n*, omdat het naar meerdere mensen verwijst
- *biodiversiteit*: één woord
- *teloorgaat*: één woord; oorspronkelijk *te loor gaan*, maar is in de loop der tijd aaneengegroeid tot één werkwoord
- *ultieme*: met *ie*
- *stankverspreiders*: één woord; let op de korte *ei*
- *wordt*: derde persoon enkelvoud, dus met *t* na de stam *word*
- *dreumesen*: woorden die op de onbeklemtoonde lettercombinatie *-es* eindigen, krijgen geen verdubbeling van de *s* als daar *-en* achter komt
- *ongegeneerd*: met twee keer *ge* achter elkaar; geen accent op de *e*
- *wegwerpluiers*: één woord
- *volpoepen*: één woord; combinaties van *vol* en een werkwoord worden aan elkaar geschreven als het vol-zijn het 'gevolg' is van het werkwoord
- *notoire*: let op de *oi*; ondanks de Franse herkomst van dit woord wordt het bij voorkeur op z'n Nederlands uitgesproken (als 'notore' dus)
- *schetenlaters*: één woord
- *goedgekapte*: één woord; combinaties à la *goedgevormd*, *goedgebouwd*, *goedgevuld* en *goedgekapt* staan als één woord in de naslagwerken
- *eau-de-colognegeur*: de Franse woordgroep *eau de cologne* krijgt normaal gesproken spaties, maar als zo'n woordgroep deel uitmaakt van een samenstelling, komen er streepjes tussen de anderstalige delen

ZIN 6 Het is **wrang** dat een beroepsgroep die dagelijks **tafeltje-dek-je** mogelijk maakt zo **verguist wordt**, terwijl we allemaal **tijdenlang** boer zijn geweest toen we van **jagers-verzamelaars** **evolueerden** in landbouwers met een **huisje-boompje-beestje-ideaal**.

- *wrang*: met een *w* (die ongeveer als ‘*v*’ wordt uitgesproken)
- *tafeltje-dek-je*: kleine letters en twee streepjes; het is een zogeheten samenkoppeling: een als woordgroep ontstane combinatie, die zozeer een vast geheel is gaan vormen – doorgaans als zelfstandig naamwoord – dat ze als één woord wordt beschouwd, maar dan wel met streepjes
- *verguist*: met een *d*; het is het voltooid deelwoord van *verguizen*, want het gaat om een passieve/lijdende constructie (met *wordt*); vanwege de *z* in *verguizen* komt er een *d* in verleden tijd en voltooid deelwoord
- *wordt*: derde persoon enkelvoud, dus met *t* na de stam *word*
- *tijdenlang*: is door de jaren heen aaneengegroeid, net als bijv. *jarenlang*
- *jagers-verzamelaars*: met een streepje: het duidt op mensen die én jager én verzamelaar (tegelijk) zijn/waren, en dat soort woorden krijgen een streepje; het meervoud mag zowel *jager-verzamelaars* als *jagers-verzamelaars* zijn, maar als het goed is heeft de voorlezer het met de beide *s*’en uitgesproken en dan telt alleen *jagers-verzamelaars* als juist
- *evolueerden*: geen trema; op een *e* na een *u* hoeft nooit een trema
- *huisje-boompje-beestje-ideaal*: drie streepjes: *huisje-boompje-beestje* is een vaste combinatie; het derde streepje vanwege de ‘botsende’ *e* en *i*

ZIN 7 **Anderzijds** valt niet te **loochenen** dat **anno nu** vooral de **intensieve veehouderij**, **al dan niet** in de vorm van **bio-industrie**, het milieu schade **berokkent**.

- *anderzijds*: anders dan *anderszins* bevat *anderzijds* geen *s* in het midden
- *loochenen*: met dubbel *o* en dan *ch*
- *anno nu*: twee losse woorden (enigszins informele uitdrukking met de betekenis ‘tegenwoordig, heden ten dage’)
- *intensieve*: met een *s* (geen *t* of *z*) en een *v* voor de slot-*e*
- *veehouderij*: één woord; lange *ij* aan het slot
- *al dan niet*: drie losse woorden
- *bio-industrie*: één woord, met een streepje vanwege de ‘botsende’ *o* en *i*
- *milieu* en *schade* worden hier (anders dan in zin 9) als twee woorden geschreven, omdat *schade* bij *berokkent* hoort
- *berokkent*: met een *t*, omdat het tegenwoordige tijd is

ZIN 8 Maar toch: **hoedt** u zich voor al **te veel gejeremieer** over boeren.

- *hoedt u zich*: bij wederkerende werkwoorden, zoals *zich hoeden*, schrijf je – wanneer je iemand met *u* aanspreekt – de ‘echte’ gebiedende wijs zonder *t* en zonder *zich*, en de hier gebruikte ‘beleefde’ gebiedende wijs met een *t* en met *zich* (vergelijk *wapen u* en *wapent u zich*); N.B. let op de kleine letter na de dubbele punt; ook *u* is met kleine letter
- *te veel*: twee woorden, omdat *te* hier een versterking is van *veel* (vergelijk *te weinig*, *te groot* e.d.); alleen als zelfstandig naamwoord wordt *teveel* aaneengeschreven: *een teveel* = ‘een overschot’
- *gejeremieer*: de eerste drie lettergrepen bevatten elk één *e*; in het deel *mieer* komt geen trema, omdat er in een combinatie van drie of meer opeenvolgende klinkers nooit een trema komt direct na een *i*; het woord *jeremiëren* (‘jammeren, klagen’) is overigens afgeleid van de naam van de profeet *Jeremia*, die zich beklaagde over de misstanden in zijn tijd

ZIN 9 Wij **allen** zorgen voor **milieuschade**, als **carnivoor**, automobilist, **motorrijder**, vliegende **globetrotter**, afsteker van vuurwerk op **oudjaarsavond** en in de **nieuwjaarsnacht**, **enzovoort**.

- *allen*: met slot-*n*, omdat het ‘allemaal’ betekent en op personen slaat
- *milieuschade*: een samenstelling van twee zelfstandige naamwoorden en daarom één woord (dus een ander geval dan *milieu schade* in zin 7)
- *carnivoor*: met een *c* aan het begin
- *motorrijder*: één woord; twee keer een *o*; dubbele *r*; lange *ij*
- *globetrotter*: één woord, geen tussen-*n*
- *oudjaarsavond*: met kleine letter, omdat het geen ‘officiële’ feestdag is
- *nieuwjaarsnacht*: idem
- *enzovoort*: is door de jaren heen aan elkaar gegroeid

ZIN 10 Om de **milieuproblemen** het hoofd te bieden, moeten we **gezamenlijk** onze verantwoordelijkheid nemen en vooral **één** ding doen: **ons** boerenverstand gebruiken.

- *milieuproblemen*: één woord
- *gezamenlijk*: let op de *n*, net als in *samen* of *tezamen*; het is niet *gezamenlijk*
- *één*: met twee accenten omdat het hier nadruk krijgt
- *ons*: met kleine letter, vanwege de dubbele punt